

Koulutuksen nivelvaiheiden ohjaukselliset jatkumot

Mira Kalalahti, Jyväskylän yliopisto; Janne Varjo, Helsingin yliopisto

Opinto- ja uraohjauksen ideaalit ohjaavat yksilöiden koulutus- ja työelämäsiirtymiä koskevia valintoja. Eräänä tällaisena ideaalina toimii elinikäisen oppimisen ja siihen suuntaavan ohjauksen ajatus. Elinikäinen ohjaus (lifelong guidance) on koulutussiirtymien reaktiivista ohjausta laaja-alaisempaa, proaktiivista ja elämänsuunnittelua ohjaavaa toimintaa (European Commission et al., 2020). Siinä koulutus- ja työurat muotoutuvat elämänsuunnittelun prosessina relationaalisesti, yhteisöllisesti ja yhteiskunnallisesti. Elinikäinen ohjaus on tilannesidonnaista yhteistyötä, jossa urasuunnittelua tehdään vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (ks. esim. Savickas ym. 2009, Vanhalakka-Ruoho 2010, Canzittu 2022).

Tyypillisesti elinikäistä ohjausta koskevat tutkimukset tarkastelevat ohjaajan ja ohjattavan, joskus ohjattavan ja hänen yhteisönsä välistä vuorovaikutusta (Vanhalakka-Ruoho 2010, Canzittu 2022, Toiviainen 2022). Tässä tutkimuksessa kohteena on ohjaajien välinen yhteistyö ja siinä ilmenevien asiantuntijuuksien rajapinnat ja jatkumot. Kohteenamme on erityisesti perus- ja toisen asteen oppilaitoksissa työskentelevien oppilaan- ja opinto-ohjaajien yhteistyössä ilmenevä asiantuntijuuden jakaminen, joka mahdollistaa ohjaukselliset yli- institutionaaliset jatkumot. Aineistona toimii 20 ohjaustyön asiantuntijan (opinto- ja oppilaanohjaajien, nuorisotyöntekijöiden, suunnittelijoiden) haastatteluaineisto. Haastateltavat ovat yhdestä kaupunkimaisesta kunnasta ja työskentelevät erityisesti koulutussiirtymien parissa (oppilaitoksissa, nivelvaiheissa). Vastamme grounded theory -menetelmällä kysymykseen 'missä olosuhteissa nivelvaiheen ohjausyhteistyö mahdollistaa ohjaukselliset jatkumot?'

Kuvaamme johtopäätöksissämme, miten ohjausyhteistyö rakentuu erityisesti kahden teeman ympärille: nivelvaiheen siirtymien ja koulustrajektorien ohjaukselle. Siirtymien ohjausyhteistyön tavoitteet ovat tyypillisesti lyhytkestoisia ja asiantuntijuuden jakaminen sekä urakäsitys kapea-alaista. Yhteistyö rakentuu pitkälti yhteisvalinnan ympärille, joka myös määrittää ja hallitsee yhteistyön muotoja. Yhteistyössä ohjaajilla on tyypillisesti kaksi positiota – lähettäjä ja vastaanottaja – joilla on selkeät ja kohtalaisen tarkkaan rajatut roolit. Koulustrajektoreiden ohjaus on sen sijaan tavoitteellisesti pitkäkestoista ja holistisempaa. Yhteistyössä tavoitellaan laaja-alaisemmin ymmärrettyjen urien ohjausta ja jatkumaita koulutuksesta toiseen. Yhteistyötä tyypillisemmin trajektoreita ohjataan kuitenkin yksilöohjauksessa ja jatkumoiden ohjaus jää ideaaliksi, johon työn arjessa ei juuri ole mahdollisuuksia. Ohjaajilla on hyvin vähän tilanteita, joissa jatkumaita edistetään yhteistyössä toisten ohjaajien kanssa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että elinikäisen ohjauksen muotojen osalta ohjaus jää pitkälti ohjattavan itseohjautuvuuden varaan.